

Jak číst v odborném textu

Odborný text - celistvý, uzavřený, spojitý útvar znakové povahy, který je výsledkem záměrné komunikační aktivity člověka a jehož cílem je informovat a komunikovat myšlenky a teorie různých vědních oborů

Charakteristickým znakem odborného textu jsou odborná terminologie, pojmové syntaktické konstrukce, citace použitých zdrojů

- ▶ **Odborná práce** představuje ve své "špičkové" podobě dílo autora-znalce určitého oboru, tj. *specialisty, experta v daném oboru*. Autor v ní pojednává o specifických problémech svého oboru a prokazuje tak své znalosti - tzn. svoji odbornost. Snaží se vědění v oboru posunout dál. Nemusí se jednat o nové objevy, ale o hledání souvislostí.
- ▶ **Vědecká práce** má všechny atributy práce odborné, což znamená, že její autor musí být též specialistou ve svém oboru a mít hluboké znalosti. Autor vědecké práce však na rozdíl od autora odborné práce přináší ve svém díle zcela *nové, originální a dosud nepublikované poznatky, objevy* apod., čímž spoluvytváří, doplňuje nebo koriguje (obvykle na základě vlastní výzkumné a poznávací činnosti) soustavu znalostí o zákonitostech a vývoji přírodních, společenských a jiných jevů tohoto světa a obohacuje tak poznatkový systém a teorie svého oboru

Učebnice

- logické řazení informací
- text k zapamatování zvýrazněn
- „návod k použití“
- didaktické cíle
- přehlednost a systematičnost
- názornost, vysvětlování

Studie/odborné, vědecké texty

- Konkrétní tematika
- prostředník komunikace mezi odborníky
- předpokládají poučeného čtenáře
- zprávy o výzkumech a jejich výsledcích
- čtivost se odvíjí od stylu autora
- autor může vycházet z různých koncepcí, ale nevykládá je

Výběr zdroje – jak na to

- kde začít při hledání kvalitních odborných informačních zdrojů
  - kvalitní databáze odborných článků a dalších typů dokumentů – WoS, SCOPUS
  - doporučená literatura od vedoucí práce /školitele
  - citovaná literatura v zdrojích získaných cestou zmíněnou výše
  - odborné recenze vámi vybraných děl v kvalitních odborných časopisech
- jak hodnotit informace

Nejjednodušší způsob je položit si základní hodnotící otázky:

- Kdo je autor textu
- Jaký je název textu
- Kdo je vydavatelem
- Kdy dílo vyšlo – jeho aktuálnost

Odpovědět si na dotaz:

Souvisí získané informace s mým odborným/vědeckým záměrem?

Metody:

C.R.A.P. Test

vhodný pro použití předcházejících otázek

- dokument hodnotíme podle kritérií
- přidělujeme 0,1,3 nebo 5 bodů (čím více, tím lépe)
  - **Currency** (aktuálnost)
  - **Reliability** (spolehlivost)
  - **Authority** (autorství)
  - **Purpose** (zaměření, účel)
- volitelně se nabízejí ještě více subjektivní kategorie
  - Relevancy (relevantnost)
  - Appropriate (vhodnost)

Pokud jste si již studijní literaturu vybrali, pak lze začít číst....

- **Jak na to?**
- K četbě přistupujeme **aktivně** nebo **pasivně**
- Pasivně: v případě pasivního čtení jde o odpočinkovou beletrii s jednoduchou zápletkou, která nás ve volném čase pobaví
- Aktivně: naopak odborná literatura je nástrojem spolupráce a komunikace mezi badateli a odborníky, kteří rozvíjejí určitý obor lidského poznání. Při studiu odborné literatury musíme **textu a problému porozumět** a zároveň musíme **číst efektivně (účinně)**.

Porozumět textu znamená umět odpovědět na tři základní otázky:

- ▶ Jakým problémem se autor zabývá
- ▶ K jakým závěrům dospěl
- ▶ O co své závěry opírá

S rozvojem komunikačních technologií dochází ke zrychlení přenosu poznání, což má za následek rostoucí produkci textů určených pro komunikaci výsledků bádání, tj. odborných textů

Právě proto je důležité přistupovat k textům efektivně a aktivně, umět si vybírat, co je nutné důkladně pročíst – nemusí to vždy být celá kniha, někdy postačí i kapitoly

Dovednosti spojené s efektivním čtením

- schopnost vyhledat relevantní zdroje
- kritické posouzení vyhledaných zdrojů
- výběr vhodných textů
- určení relevantních částí a kapitol vzhledem k účelu četby/řešenému úkolu
- vyhodnocení a implementace přečteného
- nové otázky, řešerše

Při čtení textu je důležité si uvědomit:

- co už vím
- proč čtu právě tento zdroj

– to si mohu ověřit např. pomocí metody volného psaní; vytvořením myšlenkové mapy; správným ptaním/kladením otázek

Až si odpovím, proč právě tento zdroj – pak je nutné si nastavit správné cíle

K tomu pomáhá několik metod

Existují různé techniky pro zefektivnění čtení a na pomoc vstřebávání psaných informací. Jednou z nich je metoda SQ3R, která pro potřeby efektivního osvojení čtených informací rozděluje tento proces do pěti fází. Názvy těchto fází utváří zkratku SQ3R

Metodu představil americký filozof a didaktik Francis P. Robinson již v roce 1946 ve své knize: **Effective Study**

S urvey	→ udělej si přehled, identifikace vhodných částí
Q uestion	→ ptej se, jaké jsou cíle, potřeby
R ead	→ čti, nedefinované ? nás vedou, piš si poznámky
R ecite	→ rekapituluj, mám své odpovědi?
R eview	→ zpětně kontroluj, náhled do textu – znovu a bez poznámkování, shrnutí poznatků, nové věci

Survey – udělej si přehled:

V této fázi jde o získání celkového přehledu o dokumentu, jeho obsahové náplni a o poznacích, které přináší. Cílem je udělat si názor na účel textu a zda je adekvátní pro splnění vašeho záměru. Současně naleznete části vhodné k prostudování

- **Titul:** vymezuje téma dokumentu několika málo slovy
- **Záložka na obálce, zadní strana obálky:** naleznete zde velmi často údaje o knize od nakladatelství. Můžete se dozvědět o záměru a obsahu knihy
- **Obsah:** z názvů kapitol a podkapitol získáte přehled o členění látky a heslovitě se dozvíte, o čem dokument pojednává
- **Úvod:** měl by dát odpovědi na následující otázky: jaký problém autor řeší, jak ho pojímá, jak jde do hloubky, jaké používá metody a k jakým závěrům směřuje. Jde o první organickou část díla
- **Závěr:** většinou se dozvíte nejen o zjištěních, ke kterým autor dospěl, ale také o úskalích, kterým se vyhnul. Dále závěr poukazuje na otázky, které zůstaly otevřeny a proč.
- **Věcné a jmenné rejstříky:** seznam důležitých termínů vztahujících se k tématu práce, pomocí kterého rychle zjistíte, o čem dokument pojednává
- **Seznam použitých zdrojů/Soupis bibliografických citací:** seznam zdrojů, z nichž autor čerpal. Získáte informace týkající se širšího kontextu pojednávaného tématu. Můžete dokonce objevit vhodnější dokument o studovaném tématu
- **Předmluva:** informuje o základním přístupu autora k tématice a o cílech, které si autor vymezil splnit

- **Úvod** kapitoly: přehled problematiky řešené v dané kapitole. Zejména u publikací učebnicového a přehledového charakteru
- **Závěry kapitoly**: shrnují podstatu obsahu a stručně informují, co byste si měli z předchozího textu odnést. Zejména u publikací učebnicového a přehledového charakteru
- **Poznámky pod čarou/Poznámkový aparát**: obsahují odkazy na citované a použité zdroje. Mnohdy obsahují důležité vysvětlivky a doplňkové informace

Čeho si ještě můžete všimnout? Například nějakým způsobem zvýrazněné části textu. Takový text může být psaný tučně, kurzívou, podtržený, v jiném typu písma než běžný text apod.

Question – ptejte se

Pokud zjistíte, že dokument vyhovuje vašemu záměru, přikročíte k následující fázi. Jde v ní o utřídění myšlenek o pojednávaných tématech v dokumentu.

Dosáhnete toho pomocí otázek, které formulujete ve vztahu k obsahu dokumentu. Nezapomeňte si poznamenat každou otázku, která vás napadne již při listování knihou.

- ▶ Při tvorbě otázek přemýšlejte o souvisejících problémech, na které jste již narazili.
- ▶ Pokuste se témata spojit s látkou probíranou na přednáškách a s tím, co již znáte.
- ▶ Ptejte se sami sebe na to, co už o daném tématu víte
- ▶ Pro začátek si můžete vypomoci přeformulováním titulu knihy nebo názvů kapitol do otázek.
- ▶ Využijte a inspirujte se otázkami, které naleznete v knize
Bývají na záložce, zadní straně přebalu knihy, v úvodu si je klade autor.

Read – čti

- ▶ Naformulované a poznamenané otázky nikam nevyhazujte, jejich účel oceníte při důkladném čtení jednotlivých kapitol
- ▶ Právě otázky vás nasměrují na úseky v dokumentu, kterým máte věnovat pozornost

Recite – rekapituluj

- ▶ Opět využijete otázky z druhé fáze. Utřídte si na ně odpovědi a z paměti odpovězte. Zjistíte, nakolik jste si informace z textu osvojili

- ▶ Je vhodné, zejména u náročnějších textů, poznamenat k jednotlivým otázkám odpovědi formou klíčových slov, tj. slov vyjadřujících podstatu obsahu odpovědi.
- ▶ Nespoléhejte se pouze na odpovědi. Je vhodné zaznamenat (na papír či myšlenkově) stěžejní fakta a konfrontovat je s doplňujícími informacemi.
- ▶ Pomůže vám vyjádření důležitých myšlenek nahlas

Review – zpětně kontroluj

- ▶ V poslední fázi se zaměřte na celý text a pospojujete si jednotlivé získané poznatky v textu do jednolitého celku
- ▶ Snažte se knihu, článek apod. zopakovat uceleným, shrnujícím způsobem
- ▶ Využijte vašeho poznámkového aparátu z předchozích fází (otázky, klíčová slova, podtržená slova, poznámky v textu či na papíře)
- ▶ Pracovní osnova

K tomu, abyste se dokázali rychle orientovat ve výsledcích jednotlivých fází SQ3R a současně si při práci s textem uvědomili, co je výsledkem dané fáze, vám může pomoci pracovní osnova

Metoda dvojitého deníku

- komentovat text
- spojit text s vlastními myšlenkami
- porozumět textu do hloubky

MYŠLENKA	KOMENTÁŘ /můj/
	<ul style="list-style-type: none"> • proč jste vybrali tuto myšlenku • jaké otázky vyvolala • ...

Myšlenkové mapy

- ▶ Myšlenková mapa (někdy také mentální mapa) je grafické uspořádání klíčových slov, doplněné obrázky vyznačující vzájemné vztahy a souvislosti. Může být využívána například k učení, plánování nebo řešení problémů.
- ▶ S vynálezem myšlenkových map přišel v 60. letech 20. století Tony Buzan. Od té doby jsou svými zastánci prezentovány jako „nejlepší pomůcka pro přemýšlení“.

Myšlenkové mapy jsou graficky zpracovanou napodobeninou procesů probíhajících v mozku a jsou navrženy tak, aby mozek využíval maximum svých schopností. Opírají se o fakt, že lidský mozek myslí multilaterálně, nikoli lineárně. Myšlenková mapa podporuje všechny funkce mozku, ať už hovoříme o paměti, kreativě, učení či obecném přemýšlení

Princip tvorby myšlenkových map:

Do středu mapy zakreslíme klíčový objekt, jedná se o centrum naší pozornosti – jádro myšlenkové mapy, téma, nad kterým se chceme zamyslet nebo ho řešit.

První myšlenku, která nás napadne, zaznamenáme nad pravý horní okraj jádra a tuto myšlenku rozvíjíme a heslovitě zaznamenáváme v daném ramenu, až do vyčerpání této myšlenky, přičemž jednotlivá hesla propojíme linkou.

Další myšlenku zaznamenáme opět u jádra, pod první již vyjádřenou myšlenku. Začínáme hlavními tématy, jež s hlavním objektem přímo souvisí, a z nich pokračujeme dále vzdálenějšími motivy. Větve mají svá klíčová slova, popřípadě ilustrace. Jednotlivé klíčové pojmy jsou asociačními podněty, které by nám měly umožnit vybavit si celkovou informaci.

V koncepci myšlenkových map je jasně patrná metoda řetězení.

Zdroj: Černý, M. – Chytková, D. 2014: Myšlenkové mapy pro studenty: uče se efektivně a nastartujte svou kariéru. Brno. BizBooks. ISBN 978-80-265-0267-8.

<http://www.havrlikova.cz/myslenkove-mapy/>

Metoda INSERT/I.N.S.E.R.T. – významové značky

Nike fajfka	Označení informací v textu, které znáte, nejsou pro vás nové.
-	Označení informací, které jsou v rozporu s tím, co víte nebo co jste slyšeli/rozpor uvnitř textu.
+	Označení části textu s novou informací, která je zároveň důvěryhodná.
?	Informace, které nerozumíte, která vás mate nebo byste se chtěli dozvědět více.

Zdroje:

Černý, M. – Chytková, D. 2014: Myšlenkové mapy pro studenty: učte se efektivně a nastartujte svou kariéru. Brno.

<https://kisk.phil.muni.cz/kreativita/temata/efektivni-a-kriticke-cteni/pomale-cteni>

<https://knihovna.lf2.cuni.cz/vzdelavani/akademicke-dovednosti/efektivni-uceni>

<https://docplayer.cz/33822082-Jak-efektivne-cist-odborne-texty-a-spravne-psat-vysokoskolske-pisemne-prace-1-cast-jak-efektivne-cist-odborne-texty.html>

<http://www.havrlikova.cz/myslenkove-mapy/>

Prezentace v rámci školení ÚK FF MU od autorky: Mgr. Tereza Schwarzová Matýsová